

Capitolul 5 - DEZVOLTAREA ANTREPRENORIATULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA: OPORTUNITĂȚI ȘI BARIERE

Chapter 5 - ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: OPPORTUNITIES AND BARRIERS

Tatiana GUTIU¹

Abstract

The efficiency of entrepreneurship development depends on many factors, external and internal. External include natural and climatic factors, the external sector, and trade policies promoted by commercial partners. Factors generated by state-promoted policies are also external. Internal factors are related to available resources and the efficiency of their use. These factors can have a positive or negative impact. They can be barriers to entrepreneurship or create opportunities. The entrepreneurship development of entrepreneurship needs capital investments for its technical re-equipment, procuring modern equipment, and the implementation of high-performance technologies. Also, it directly depends on the development of foreign trade relations and the competitiveness of domestic goods. The research object is an impediment and opportunity for the development of the entrepreneurship sector. These challenges and opportunities are systematized and analyzed by the researcher. The following research methods were applied in this study: scientific abstraction, positive and normative analysis, comparative analysis, and others. The overarching goal is to identify the barriers to entrepreneurship development in the Republic of Moldova and to find mitigation solutions.

Keywords: entrepreneurship development, small and medium-sized enterprise, competitiveness, inflation rate, the price of energy resources, state-promoted policies, mitigation solutions.

JEL: M21, M29

Introducere

Particularitățile dezvoltării antreprenoriatului în Republica Moldova fac obiectul cercetării de față. Dezvoltarea durabilă a economiei naționale depinde de stabilitatea dezvoltării antreprenoriatului, ceea ce demonstrează relevanța acestui studiu. Scopul cercetării este de a identifica obstacolele pe care le întâmpină antreprenorii și de a găsi soluții de atenuare.

Practica mondială ne arată că într-o economie contemporană o bună parte a valorii adăugate brute este creată de un număr mare de întreprinderi mici și mijlocii. În țările Uniunii Europene (UE) o treime din produsul intern brut al întreprinderilor nefinanciare este creat de întreprinderi mici și microîntreprinderi, iar a șasea parte - de întreprinderi mijlocii (Eurostat, 2023). Prin urmare, jumătate din valoarea adăugată brută (sectorul business) a statelor membre UE este creată de întreprinderi mici și mijlocii (ÎMM). Aceste întreprinderi asigură flexibilitatea economiei naționale și creează noi locuri de muncă. În plus, este mai simplu de gestionat o întreprindere mică, decât una mare. Companiile mari au alte avantaje: capacitatea de a extinde afacerea, grad comparativ înalt de diversificare a bunurilor și serviciilor oferite, posibilitatea de a procura utilaje moderne și de a implementa tehnologii inovative.

Materiale și metode de cercetare

În anul 2023, Biroul Național de Statistică (BNS) al Republicii Moldova a recalculat datele statistice privind activitatea antreprenorială pentru anul 2021, deoarece pe data de 2 decembrie 2022 au intrat în vigoare noi criterii de atribuire la sectorul ÎMM. Conform legii în vigoare a fost

¹ Conferențiar universitar, Doctor în Științe Economice, Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova, gutium.tatiana.1@gmail.com.

majorat de două ori nivelul maxim al cifrei anuale de afaceri și a activelor totale pe care le dețin întreprinderile, care se consideră IMM (100 milioane lei) (Legea, 2016).

Ținând cont că pentru o analiză veridică este necesar ca seriile de date să fie comparabile, în studiul dat sunt utilizate datele statistice oferite de BNS pentru anii 2021-2022. În cadrul cercetării au fost aplicate următoarele metode de cercetare: abstracția științifică, analiza pozitivă și normativă, analiza comparabilă etc.

Revizuirea literaturii de specialitate

Sunt relativ multe studii care cercetează antreprenoriatul sau IMM-urile, dar totuși doar câțiva cercetători s-au axat pe sistematizarea barierelor din calea dezvoltării antreprenoriatului. J. Alnassai afirmă că în Emiratele Arabe Unite factorii cu impact negativ sunt „teama de eșec, aversiunea față de risc, lipsa rețelelor sociale, indisponibilitatea resurselor, instabilitatea politică și economică” (Alnassai, 2023). Potrivit rezultatelor sondajului, primele trei împiedică lansarea noilor afaceri. Revizuind literatura de specialitate, savantul s-a axat pe barierele din calea dezvoltării antreprenoriatului: pe bariere psihologice, instituționale și bariere ce țin de mărimea capitalului social.

Pentru depistarea barierelor și reglarea eficientă a antreprenoriatului sunt necesare metode de modelare matematică a activității întreprinderilor (Ganciuov et al., 2021). Hamideh Maleksaeidi și Payam Memarbashi susțin că antreprenoriatul din sectorul agriculturii ecologice, în calea sa de dezvoltare, se confruntă cu cinci bariere de bază: „educaționale, economice, de susținere, tehnico-manageriale și de infrastructură” (Maleksaeidi et al., 2023). Studiile empirice efectuate aplicând analiza factorială au demonstrat că „acești cinci factori explică 68,29% din modificările legate de barierele dezvoltării antreprenoriatului ecologic în sectorul agricol” (Maleksaeidi et al., 2023).

Cum am menționat mai sus, IMM creează noi locuri de muncă. Cele mai mari probleme cu angajarea în câmpul muncii o întâmpină persoanele tinere. Albena Vutsova, Martina Arabadzhieva și Radostina Angelova au demonstrat că una din căile de reducere a șomajului în rândul tinerilor este crearea condițiilor și susținerea acestei categorii de populație de a crea întreprinderi noi. Altă cale este stimularea întreprinzătorilor să creeze oportunități de angajare a persoanelor tinere (Vutsova et al., 2023).

Antreprenoriatul din Republica Moldova

În anul 2022, numărul total de întreprinderi a fost de 62608, ceea ce reprezintă o creștere de 3,82%. Cele mai numeroase în sectorul antreprenorial sunt microîntreprinderile, ponderea cărora în numărul total de întreprinderi reprezintă 87,73%, în 2022. Această categorie de întreprinderi a înregistrat o creștere în 2022 față de 2021, pe când numărul celorlalte tipuri de întreprinderi a scăzut (Tabelul 1).

Tabelul 1. Numărul și ponderea întreprinderilor după mărime în Republica Moldova, 2021-2022

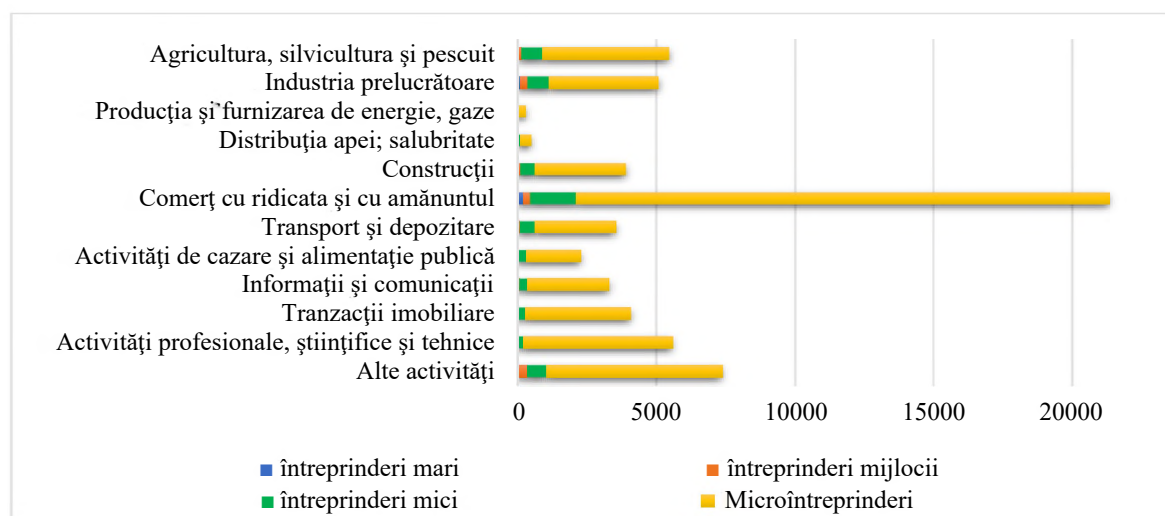
întreprinderi după mărime	2021		2022		2022 în % față de 2021
	Numărul de întreprinderi (unități)	Ponderea întreprinderilor (%)	Numărul de întreprinderi (unități)	Ponderea întreprinderilor (%)	
<i>întreprinderi mari</i>	547	0,91	497	0,79	-9,14
<i>întreprinderi mijlocii</i>	1293	2,14	1192	1,90	-7,81
<i>întreprinderi mici</i>	6611	10,96	5994	9,57	-9,33
<i>Microîntreprinderi</i>	51854	85,99	54925	87,73	5,92

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică (BNS, 2023)

Ca și în anii anteriori, în 2022, cea mai mare pondere de întreprinderi și-a desfășurat activitatea în domeniul comerțului, constituind 21341 de întreprinderi, inclusiv 19227 microîntreprinderi și numai 193 întreprinderi mari. Cota întreprinderilor care desfășoară activități profesionale, științifice și tehnice a fost de 8,90% în 2022 (Figura 1). Pe locul trei după cotă, în 2021, se aflau întreprinderile care activau în industrie (extractivă și prelucrătoare), iar în 2022 a crescut cota întreprinderilor care activează în agricultură, silvicultură și pescuit cu 0,3 puncte procentuale. Ca urmare, în anul de raport, deja pe locul trei se află întreprinderile agricole, urmate de unitățile economice care activează în industria prelucrătoare.

În Republica Moldova, în contextul continuării implementării Pachetului III Energetic, a crescut considerabil cota întreprinderilor care activează în domeniul producerii și furnizării de energie electrică și termică, gaze, apă caldă și aer condiționat (cu 36,76%). Această majorare nu poate fi considerată ca rezultat pozitiv, deoarece pe lângă creșterea prețului la resurse energetice pe piața mondială, au crescut adaosurile comerciale la prețul format pe piața Republicii Moldova. Au fost create noi întreprinderi de furnizare, care în esență reprezintă intermediari, ceea ce inevitabil duce la creșterea prețurilor nu numai la resurse energetice, dar și la celelalte bunuri și servicii oferite pe piața internă.

Figura 1. Numărul întreprinderilor după mărime și activități economice, 2022

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică (BNS, 2023)

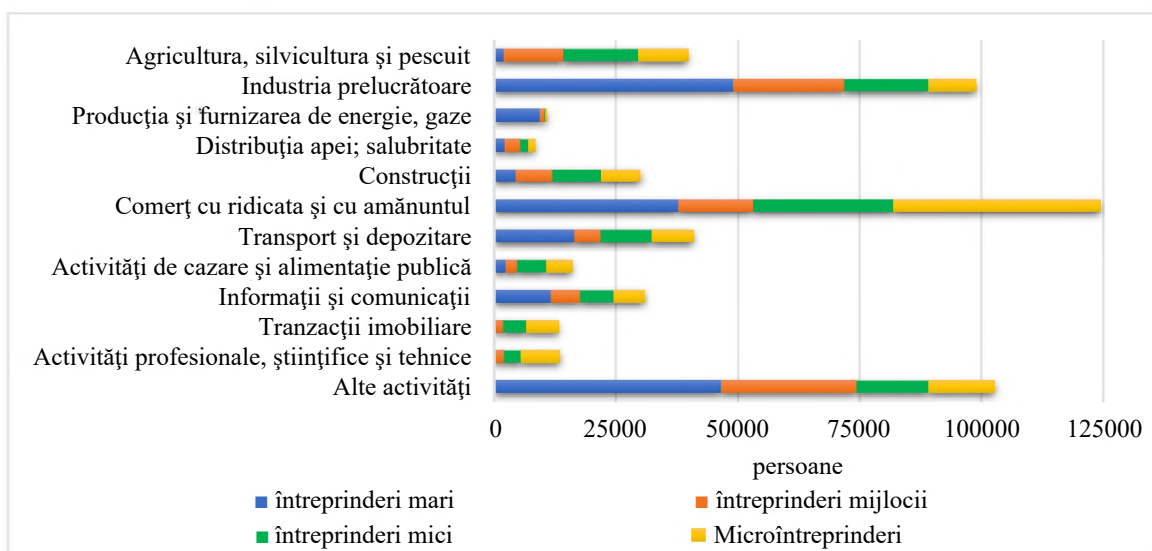
Veniturile din vânzări în prețuri curente au crescut cu 25,41% în raport cu anul precedent, dar în termeni reali a avut loc diminuarea cu aproximativ 3%. Cea mai semnificativă reducere (în termeni reali) au înregistrat-o întreprinderile mijlocii (14,89%), pe când veniturile din vânzări ale microîntreprinderilor s-au majorat atât în termeni nominali (44,73%), cât și în termeni reali (12,42%). În contextul identificării corelației dintre volumul producției și furnizării de resurse energetice și fluctuațiile prețurilor, a fost aplicată metoda modelării econometrice. Conform rezultatului obținut, corelația dintre rata inflației și indicii volumului de producție este negativă. La rândul lor, prețurile pentru producția de energie electrică și termică, gaze, apă caldă și aer condiționat depind direct de prețul importului de gaze naturale (Gutium et al., 2019).

N. Ghazy, H. Ghoneim și G. Lang au concluzionat, pe baza cercetărilor efectuate, că una dintre cauzele pentru slaba dezvoltare a antreprenoriatului în țările din Europa de Est, în raport cu celelalte state europene, este „eșecul studenților de a fi inspirați de spiritul antreprenorial”. În opinia savanților „țările din Europa de Est nu dispun de programe școlare inovatoare” (Ghazy et

al., 2023). Analizând procesul de digitalizare din țările europene (inclusiv din Republica Moldova), cota studenților străini în universitățile autohtone și cota studenților din Moldova care fac studii pe locurile bugetare în cadrul universităților de peste hotare, am ajuns la concluzia că nu calitatea studiilor, ci disponibilitatea resurselor financiare este cauza principală pentru care tinerii din Moldova au puține start-up-uri. Prin urmare, este necesară crearea unor condiții mai favorabile la contractarea creditelor. În Republica Moldova, întreprinzătorii nu întâmpină greutăți la înregistrarea și autorizarea afacerii, însă este comparativ complicat de lichidat întreprinderea (Gutium, 2014).

Analiza structurii numărului mediu de salariați, în diviziunea activităților economice, pentru anul 2022, a arătat că pe primul loc se află întreprinderile care activează în domeniul comerțului cu ridicata și amănuntul (23,50%). În cadrul întreprinderilor mari, cel mai mare număr de salariați sunt angajați la întreprinderile industriale (Figura 2).

Figura 2. Numărul mediu de personal al întreprinderilor (după mărime și activități economice), 2022

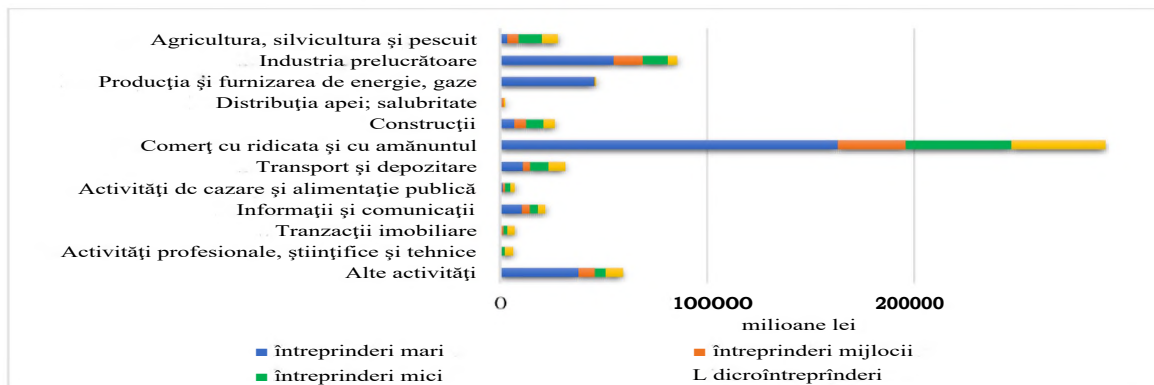
Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică (BNS, 2023)

Veniturile din vânzări ale întreprinderilor autohtone au însumat 612,04 mild. lei în 2022, inclusiv 337,27 mild. lei au fost obținute de întreprinderi mari și 274,77 mild. lei de ÎMM (comparativ cu 262,99 mild. lei și 225,02 mild. lei în anul 2021). În diviziunea întreprinderilor după mărime, mai mult de jumate din venitul din vânzări a fost obținut de întreprinderile mari (53,89% în 2021 și 55,11% în 2022), însă cea mai mică cotă în anul 2021 revine microîntreprinderilor (12,65%), iar în 2022 - întreprinderilor mijlocii (12,48%). Circa jumate din veniturile din vânzări au fost obținute de întreprinderile care își desfășoară activitatea în comerț, întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor (Figura 3). Republica Moldova pe an ce trece se transformă într-o piață de consum, sectorul real fiind în declin. Cota veniturilor din vânzări obținute de întreprinderile agricole și industriale a constituit 19,1% în anul 2021 și 18,7% în 2022.

Analiza rezultatului financiar soldat până la impozitare, în diviziunea întreprinderilor după mărime, a arătat că cea mai mare cotă revine întreprinderilor mari (38,89% în 2021 și 38,60% în 2022), urmată de întreprinderi mici (24,03% în 2021 și 23,67% în 2022). Totuși, în 2022, în cadrul următoarelor genuri de activitate, pierderile unor întreprinderi mari au prevalat profiturile obținute de celelalte (Figura 4):

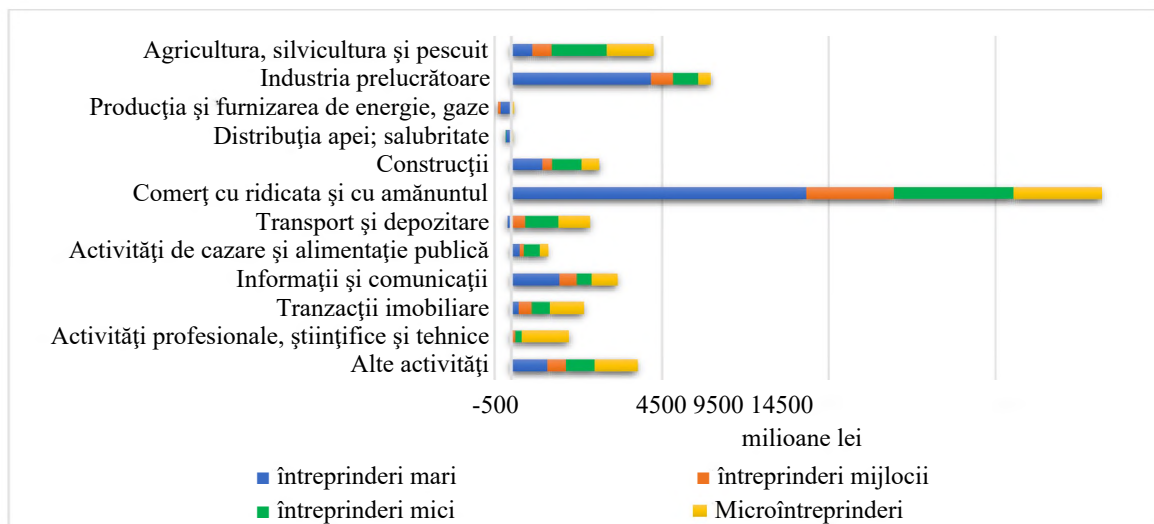
- producția și furnizarea de energie electrică și termică, gaze, apă caldă și aer condiționat;
- distribuția apei; salubritate, gestionarea deșeurilor, activități de decontaminare;
- transport și depozitare;
- învățământ;
- sănătate și asistență socială.

Figura 3. Venitul din vânzări al întreprinderilor (după mărime și activități economice), 2022

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică (BNS, 2023)

Figura 4. Rezultatul financiar soldat până la impozitare al întreprinderilor (după mărime și activități economice), 2022

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică (BNS, 2023)

Modificările depistate în sectorul antreprenorial indică că se agravează situația financiară la întreprinderile mici, mijlocii și mari, numărul cărora a scăzut în anul 2022 față de 2021, corespunzător cu 617 întreprinderi mici, 101 - mijlocii și 50 - întreprinderi mari. Ca rezultat, pe piață, aceste întreprinderi au fost înlocuite de microîntreprinderi. întreprinzătorii au luat această decizie, deoarece una din căile de a minimiza cheltuielile este micșorarea fondului de remunerare a muncii. în condițiile în care prețurile cresc cu circa 30%, angajatorul nu poate să reducă mărimea salariului mediu, însă poate să micșoreze numărul angajaților. Ca urmare, întreprinderile mici devin microîntreprinderi.

Concluzii

Factorii care au generat diminuarea rezultatului financiar soldat până la impozitare obținut de întreprinderile mijlocii sunt instabilitatea economică, creșterea inflaționistă, diminuarea solvabilității populației, și ca urmare a cererii pe piață. În ultimii ani, s-a manifestat tendința de micșorare a ponderii persoanelor care doresc să-și deschidă propria afacere, iar cota persoanelor care consideră acest gen de activitate ca unul nedorit este în creștere.

Sectoarele economiei naționale, într-o măsură sau alta, au potențial. Principalele direcții de ameliorare a situației în sectorul antreprenorial sunt: sporirea competitivității bunurilor autohtone, modernizarea industriei prelucrătoare, inovarea, sprijinirea întreprinderilor care achiziționează echipamente de înaltă tehnologie și creează noi locuri de muncă (Gutium, 2020). Factorii externi care pot asigura dezvoltarea antreprenoriatului sunt stabilitatea politică și economică. În contextul dezvoltării mediului de afaceri, este necesar de redus numărul intermediarilor, în special pe piața resurselor energetice.

Declarație de interes

Cercetările au fost efectuate în cadrul Proiectului aplicativ din cadrul concursului „Program de stat” (2020-2023): 20.80009.0807.38., Evaluarea multidimensională și dezvoltarea ecosistemului antreprenorial la nivel național și regional în vederea impulsării sectorului IMM în Republica Moldova ”, finanțat din bugetul de stat al Republica Moldova.

Bibliografie

- Alnassai, J. M. I. A. (2023). A Study on the Barriers to Entrepreneurship in the UAE. *Journal of Risk and Financial Management*, 16(3), 146. <https://doi.org/10.3390/jrfml6030146>
- Biroul Național de Statistică (BNS). (2023). Activitatea și poziția financiară a agenților economici după mărime și activități economice, 2021-2022. https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica/40%20Statistica%20economica_____24%20ANT_ANT030/ANT030040.px/
- Eurostat. (2023). EU small and medium-sized enterprises: an overview, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/edn-20220627-1>
- Ganciuov, V., & Gutium, T. (2021). Modelul econometric de prognoză pe termen mediu al dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii în Republica Moldova. în *International Symposium Experience. Knowledge. Contemporary Challenges „Implications of the social-economic and ecological Paradigm on the power Reports and global Governance”* (p. 409-416). Editura ARTIFEX.
- Ghazy, N., Ghoneim, H., & Lang, G. (2022). Entrepreneurship, productivity and digitalization: Evidence from the EU. *Technology in Society*, 70, 102052. <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2022.102052>
- Gutium, T. (2014). Competitivitatea bunurilor autohtone pe piața internă și piețele externe. în *Conferința științifică internațională Creșterea economică calitativă: aspecte teoretice și practice* (p. 131-138). ASEM.
- Gutium, T. (2020). Methodological approach to the elaboration of indicators for quantifying the competitiveness of goods. *Economy and sociology*, 1, 74-85.
- Gutium, T., & Postolaty, V. (2019). Energy Resource Tariffs as a Tool for Comparing and Influencing Macroeconomic Indicators and Competitiveness. în *2019 International Conference on Electromechanical and Energy Systems (SIELMEN)* (p. 433-437).
- Parlamentul Republicii Moldova. (2016). *Legea cu privire la întreprinderile mici și mijlocii, nr. 179 din 21.07.2016*.
- Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 306-313 art. 651 din 16.09.2016. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134482&lang=ro
- Maleksaeidi, H., & Memarbashi, P. (2023). Barriers of environmentally-friendly entrepreneurship development in Iran's agriculture. *Environmental Development*, 46, 100831. <https://doi.org/10.1016/j.envdev.2023.100831>
- Vutsova, A., Arabadzhieva, M., & Angelova, R. (2023). The Youth Entrepreneurship as Response to the Youth Unemployment - Examples of Western Balkan Region. *International Journal of Professional Business Review*, 8(6), e02299. <https://doi.org/10.26668/businessreview/2023.v8i6.2299>